

Milan Šup

Osobnosti v polenském místopisu

Stavění a bourání pomníků význačným osobnostem veřejného života, přejmenování náměstí a ulic s jejich jmény, se trvale zapsalo do historie naší malé země v srdci Evropy. Stalo se téměř národním zvykem. Pomyslný rekord v tomto směru nepochybně patří T. G. Masarykovi. Za jeho zásluhy o vznik československého státu mu byly v četných městech a městečkách stavěny pomníky, náměstí a ulice se pyšily jeho jménem, aby o několik let později byly bourány a opětovně stavěny, instalovány a strhávány jako názvy míst.

Ani Polnou tento zvyk, s výjimkou T. G. Masaryka, neminul. Neměl zde pomník a na rozdíl od jiných osobností nebyla po něm pojmenována ulice či náměstí; nebylo mu uděleno čestné občanství města, kterým byl Polenskými poctěn již v roce 1918 představitel zahraničního odboje dr. Edvard Beneš. Proč ne T. G. M.? Můžeme se jen domnívat, že důvodem mohly být jeho postoje, ještě jako profesora Karlo-Ferdinandovy univerzity, ve známé hilsneriádě, kdy odmítal antisemitismus, který nejen v Polné nalezl živnou půdu pro údajnou rituální vraždu Anežky Hružové. Polnou tehdy navštívil inkognito dvakrát a, jak je známo, nenášel zde po odhalení pravé totožnosti pro své názory v této kauze pochopení. Čas sice vztahy polenských občanů k jeho osobě změnil, ale i tady, snad více než jinde, platí slova spisovatele Zdeňka Mahlera, že Masaryk byl milován i zlořečen.

Zůstaňme ještě u pomníků. Polná ve své historii nenalezla osobnost, která by si zasloužila pomník na veřejném prostranství města. Této cti se právem dostalo padlým synům Polenska v první světové válce; pomník – dílo akademického sochaře J. V. Duška z Tábora – byl slavnostně odhalen na Husově náměstí 8. září 1929. V roce 1940 však musely být z rozhodnutí protektorátních úřadů z pomníku odstraněny reliéfy tří legionářů – symbolů československé státnosti. Po skončení německé okupace již reliéfy nebyly obnoveny, na pomníku přibyla jména občanů, kteří se stali obětí holocaustu a druhé světové války.

Střídání režimů se projevilo i v názvech ulic. Projevem germanizace českého života se stalo nařízení přejmenování českých ulic; musela zmizet jména významných českých osobností. Nahrazovaly je názvy indiferentní. V roce 1942 byla přejmenována Palackého ulice na Horní ulici (dnes opět Palackého). Významného českého historika, politika a kulturního činitele Františka Palackého si Polenští natolik vážili, že mu v roce 1861 udělili i čestné občanství města Polné. O skutečnosti, jak se s přicházejícími a odcházejícími režimy měnily názvy ulic lze dokumentovat na zakladateli Sokola, českého výtvarného historika a estetika, profesora dějin na Univerzitě Karlově v Praze, Miroslava Tyrše. V Polné jeho jménem nazvali kdysi Jihlavskou ulici, po skončení druhé světové války to již byla Stalinova ulice, po roce 1954 pak Rudé armády; po „sametové revoluci“ jí byl vrácen název Tyršova. S osobností Miroslava Tyrše to zřejmě neměli jednoduché ani občané v dalších 328 obcích České republiky, kde má v současnosti tato osobnost svoji ulici.

Po tomto širším úvodu nahlédneme do polenského místopisu, rejstříku náměstí a ulic, který má svoji historii a také určitou vypovídací schopnost o vztahu obce a jejich zastupitelů k osobnostem, které poctili v konkrétně historickém období názvem ulic.

V prvé polovině 19. století zastupitelé obce ještě s osobnostmi v názvech jednotlivých lokalit starosti neměli. Používány byly názvy indiferentní, jak se můžeme přesvědčit v publikaci Františka Pojmona *Polná – popis dějepisný, místopisný a statistický* z roku 1897. V části *Výměry znamenitějších míst v městě Polné a okolí dle vyměření c.k. komise z roku 1838* jsou uvedeny názvy, které současníkům již mnoho neříkají. Pro informaci některé z nich uvádíme, pro lepší orientaci čtenáře se současným názvem místa v závorce: ulice Růžová (Poděbradova), ulička Baborova (kdysi Pivovarská, dnes Viktorinova), Velký Pátek (Komenského), Kandie, mezi horní branou, Horní město (Palackého), ulice na Horním městě (kdysi Psí ulice, dnes Varhánkova), od školské brány až k svaté Barboře (Havlíčková), „nová ulice“ na dolním předměstí, Kocimberk, od dolní brány až k potoku (Nerudova), od potoka až k barevně – továrně (Nerudova), Židovské náměstí malé a velké (Karlovo náměstí), „Zápeklí“ od mostu vzhůru až ku kapliče (Tyršova)...atd. Dále následují názvy a výměry rybníků. V soupisu majitelů domů uvádí ve stejné publikaci F. Pojmon rozdělení Polné do městských čtvrtí, a to: I. Město, II. Horní město, III. Dolní město, IV. Kateřinov, V. Židovské město. Obdobně je tomu v publikaci Břetislava Rérycha *Osmáctýřicátý rok v Polné* u soupisu gardistů Národní stráže města Polny v roce 1848, kde uvádí tyto lokality: Město, Horní město, Náměstí, Růžová ulice, Pátek, Dolní město, Baborová ulička, Velký Pátek, Kandie, Čamourek, Ouvoz, Louž, Žabokrty. Současníkům některé z těchto názvů již nic neříkají. Kdo z mladších občanů dnes ví, kde se nacházel Čamourek či Kandie, a z jakých důvodů měly právě takové názvy?

O přejmenování ulic a provedeném jednotném číslování v roce 1894 se bez bližšího zmiňuje Břetislav Rérych v publikaci *Polná, průvodce po městě a okolí*.

K zásadní změně názvů náměstí a ulic došlo na základě rozhodnutí obecního zastupitelstva z července 1897. Můžeme se domnívat, že k tomuto rozhodnutí dospěli zastupitelé po tak zvaném „Badeniho jazykovém nařízení“, vydaném rakouským ministerským předsedou Kazimírem Badenim 5. dubna 1897, které povolilo češtinu v úředním styku. V názvech ulic se již pak setkáváme se jmény význačných osobností. Mezi prvními, kdo byli poctěni názvem ulice, byl však již v roce 1882 polenský rodák a mecenáš Karel Varhánek, velkoobchodník ve Vídni. V uvedeném roce udělilo zastupitelstvo další čestné občanství města Polné – držitelé se stali bratři Karel a Jan Varhánkové z Vídně, polenští rodáci. Stávající Psí ulice byla na počest Karla Varhánka nazvána Varhánkova a zůstala jí nepřetržitě až do současnosti. Karel Varhánek byl zřejmě pro minulé režimy osobností neškodnou.

V roce 1897 byl změněn název Hlavního náměstí na Husovo, Židovského na Karlovo; Horní město na Palackého třídu, Velký Pátek dostal název Komenského třída a Malý Pátek Jeronýmova třída; jejich spojovací ulici nazvali Žižkovou, ulici mezi Husovým a Sezimovým náměstím pojmenovali Třebízského. Ulice Za židy

a Vývoz známe od té doby jako Jungmannovu ulici, ulici Ku Přibyslavi jako Havlíčkovu, Kocimberk dostal název Nová ulice, později ulice Boženy Němcové. Ulicí Za Peklem nazvali Resslera, snad při příležitosti 40. výročí úmrtí tohoto významného českého vynálezce (1793-1857), čtvrt pod Dolní branou ulicí Nerudovou.

Některé nové pomístní názvy jsou poznamenány dobou obrozeneckého hnutí v Polné a vyjadřují vztah občanů k význačným osobnostem českého veřejného života – Komenskému, Palackému, Jungmannovi, Havlíčkovi, Riegrovi, a dále osobnostem české kultury – spisovatelům Boženě Němcové, která krátký čas žila v Polné (1840-1842), Janu Nerudovi, Jaroslavu Vrchlickému, V. B. Třebízskému, polenské rodačce Vlastě Pittnerové. Později bylo vzpomenuáno i na hudebního skladatele Bedřicha Smetanu a nejvýznamnějšího meziválečného spisovatele Karla Čapka.

S odstupem století si můžeme položit otázku, kdo navrhoval nazvat Hlavní náměstí jménem odsouzeného a upáleného kacíře Mistra Jana Husa, či ulice po teologovi Jeronýmovi Pražském (pokud autor neměl na mysli svatého Jeronýma) a kališníkovi Janu Žižkovi. Psal se rok 1897 (!!!) a obyvatelé Polné byli, s výjimkou židovských občanů, výlučně římskými katolíky!

V názvech ulic se setkáme se jmény vlastníků polenského panství, syna českého krále Jiříka z Poděbrad, Viktorina z Kunštátu i jeho otce Jiřího z Poděbrad a se jménem Žejdlíků. Připomeňme, že po bitvě na Bílé hoře byl Rudolf Žejdlíc odsouzen ke ztrátě majetku a hrdla za účast v odboji proti císaři. Zkonfiskované panství koupil kardinál František Ditrichštejn, a přestože Ditrichštejnové vlastnili Polnou téměř tři sta let, polenští po nich žádnou ulici nepojmenovali. Zato po Jiřím Poděbradským pojmenovali divadelní ochotnický spolek a po Viktorinovi z Kunštátu Okrašlovací spolek Viktorin. Z českých panovníků se dostal do polenského místopisu Karel IV., když Židovské náměstí bylo nazváno Karlovým. Polná má náměstí tři. Tím třetím je Sezimovo náměstí, kdysi zvané Rosmark, později pojmenované po rytíři Janu Sezimovi z Rochova, zakladateli špitálu pro staré lidi a nadace pro jeho správu.

Město nezapomnělo ani na své významné rodáky a občany, kteří se zasloužili o rozvoj města. Volencova ulice připomíná dlouholetého starostu města Jindřicha Volence, Feltlova ulice zakladatele polenského Sokola v roce 1868 – Gustava Feltla; svoji ulici má polenský rodák, akademický malíř Karel Ludvík Klusáček, zakládající člen spolku výtvarných umělců Mánes a pražský kulturní činitel. Jméno Klusáček bylo v Polné vždy četné, a proto je správné pojmenování ulice K. L. Klusáčka. Ze stejného důvodu by Vítkova ulice měla mít název Gustava Vítky, majitele drogerie a plovárny, veřejného činitele a především zakladatele Husovy knihovny (1914), vnuka starosty z doby národního obrození Antonína Pittnera. Název Vítkova ulice je tedy, při četnosti tohoto jména v Polné, zavádějící.

V názvech ulic nechybí ani jména občanů, kteří se zapojili do ilegální odbojové činnosti proti německým okupantům a zaplatili za ni svým životem. Ze skupiny v roce 1940 zatčených komunistů zemřel v káznici v Untermaastelu v roce 1943 Jan Anděl. Zaměstnanec polenské pily Josef Půža byl za sabotážní činnost odsouzen k trestu smrti, který byl v říjnu roku 1943 vykonán. Učitel Václav Škarka,

náčelník Sokola a člen župního náčelnictva zemřel v březnu roku 1942 v koncentračním táboře Osvětim, stejně jako mnoho sokolských funkcionářů z dalších míst Čech a Moravy. Bývalý polenský obchodník, v době války úředník pojišťovny v Praze, Bedřich Kracík byl za ukrývání ilegálně žijící osoby popraven v září roku 1943 v Praze na Pankráci. Názvy ulic Andělova, Kracíkova, Půžova a Škarkova připomínají jména občanů, kteří za svoji odbojovou činnost proti německým okupantům zaplatili vlastním životem.

Na konci druhé světové války byl při přestřelce s německým obrněným autem smrtelně zraněn první sovětský voják, který se objevil v Polné, Valentin Indus. Místo, kde skončil život mladého Moskvana, připomíná dnes Indusova ulice.

Pro úplnost místopisu je nutné uvést i názvy více než třetiny míst, které mají v současnosti indiferentní, byť mnohdy poetické názvy: Alej svobody, Lísek, Malá Cihelna, Na Hlíně, Na Lázni, Na Pěšince, Na Podhoře, Na Šancích, Nádražní, Pod Kalvárií, Podleský Mlýn, Sadová, U Březiny, U Jatek, U Kukle, U Pekla, U Studánky, Za Nádražím, Zahradní, Zámek. Do úplného výčtu patří i ulice Sokolská.

V úvodu bylo zmíněno, že s Tyršovou ulicí se můžeme setkat v 328 obcích České republiky. Obdobně je tomu i u jiných ulic. Zahradních ulic je 603, Jan Amos Komenský jich má 377, k nádražím vede 500 Nádražních ulic a jméno Mistra Jana Husa najdeme v místopise 341 obcí naší republiky. Významných osobností českého národa je samozřejmě mnohem, mnohem více, než jich mohli Polenští v minulosti poctit názvem některé ulice. Totéž platí o polenských rodácích a občanech města. Výběr vyvolených nebyl asi nikdy snadný, názory na význam osobnosti se nepochybně lišily a rozdílné jsou i u současníků při pohledu do dnes platného rejstříku ulic a náměstí.

V úvodu bylo vzpomenuo na vývoj a rozdílnost názorů na prezidenta Masaryka. Nebyl a není v české historii jedinou osobou, která byla slavena i zatracována. Nejde jen o názvy ulic. Jejich změny občané povinně vnímali při psaní adres. S velkou slávou byla udělována i čestná občanství obcí, později v tichosti odnímana, a někdy s odstupem času vracena. V Polné se o tom můžeme přesvědčit u prezidenta Československé republiky dr. Edvarda Beneše. Stále platí známé přísloví „Není na světě člověk ten, aby se zavděčil lidem všem“. Lapidárně se k takovému člověčímu jednání vyjádřil náš krajan Karel Havlíček Borovský v díle *Křest svatého Vladimíra*:

„Tak to chodí na tom světě,
každou chvíli jinak,
dneska ctí tě za svatého,
zejtřa budeš sviňák!“

Použitá literatura:

Kolektiv: Polná 1242 – 1992

F. Pojmon: Popis dějepisný, místopisný a statistický

F. Mach: Polná před sto lety (Polensko č. 3/1997)

J. Prchal: Biografický slovník Polenska

Anna Lněničková – Pavla Kozáková

Ze vzpomínek dětí nespravedlivě odsouzeného občana obce Zhoř u Jihlavy Liberta Suka

Dnes, téměř 50 roků od nespravedlivě odsouzených lidí komunistickým totalitním režimem, nemáme moc chuti se k událostem spjatých s tímto obdobím vracet. Vždyť většina lidí, kterým bylo ukřivděno, i těch, kteří zlo páchali, již nežijí. Pozůstali, kterým bylo ublíženo, již nestojí o to, aby je někdo litoval, nebo aby se z jejich bolesti dělala senzace pro druhé, aby se jítřily rány již zhojené. Jen z důvodu, aby i další generace získala nezkreslený pohled na tuto dobu, vracíme se ve vzpomínce k těmto událostem.

Narodili jsme se v obci Zhoř u Jihlavy, kde náš tatínek zdědil od svých rodičů zemědělskou usedlost čp. 1. Již z jeho vyprávění víme, že neměl lehké mládí, jak se později všeobecně tvrdilo, že tyto děti se měly mnohem lépe, než děti nemajetných rodičů. Jistě, měly jakousi naději, že až vyrostou, budou mít něco pro start do života. Ale tato naděje byla vykoupena dřinou a odříkáním. Od útlého dětství musel pracovat, práce v hospodářství mu i v pozdějších letech narušovala docházku do školy. Také v osobních potřebách musely žít děti velice skromně, pokud se hospodářství chtělo udržet. A když už bylo hospodářství jeho, vážly na něm dluhy, protože bylo třeba vyplatit ostatní sourozence. A ani tímto velké šetření nekončilo, protože bylo třeba nakupovat stroje, aby se práce na hospodářství zvládla bez cizí pomoci. Když pak byli rodiče již soběstační, přišla změna režimu.

Komunisti uchořili moc ve státě v roce 1948, a jak je všeobecně známo, začali likvidovat soukromé firmy i soukromě hospodařící rolníky. Pokud nebyli ochotni vše odevzdat státu, vymýšleli si vše možné i nemožné, aby je mohli zničit. Tak se dělo i našim rodičům.

V roce 1951 byla prováděna v rámci kolektivizace úprava půdy. Pole našich rodičů, která měli do té doby vcelku za domem, bylo vyměněno za sedm různých částí na okraji katastru, aby tak bylo ztěženo obdělávání stroji. Práce se pak nedala zvládnout. Kromě toho byli terorizováni předepisováním neúměrných dodávek, aby při nesplnění byl důvod k trestání, a následně k vyvlastnění půdy pro založení státního statku. Termíny dodávek byly tak krátké, že je nebylo možné splnit, a to i přesto, že se i na nočních pracích musely podílet nedospělé děti, čímž bylo ohroženo jejich fyzické zdraví a bezpečnost (např. při nočním mlácení obilí). Rodiče padali únavou. Množství dodávek bylo tak vysoké, že rodina s pěti dětmi pak neměla z čeho žít. Došlo k tomu, že vepře, kterého měli rodiče určeného k řádné porážce, jim před zabitím sebrali pro nesplnění dodávky. Nikdo nebral ohled, že v tomto období tatínek onemocněl a maminka musela sama s nedospělými dětmi zvládat práci. V důsledku toho a z potřeby zajistit rodině živobytí, odebral tatínek jedno sele z vrhu vlastního prasete, a toto po vykrmení zabil. Jistě, z jejich hle-

diska šlo o „černou“ (nepovolenou) porážku, na kterou zřejmě tehdejší vedení a jeho místní pomahači po zmaření řádné porážky čekali. A tato skutečnost byla záminkou k následujícím událostem.

Tatínek byl označen jako nepřítel státu, který ohrozil zásobování a výživu pracujícího lidu. Dne 30. ledna 1953 byl odsouzen ke dvěma letům vězení. Rodičům bylo zabaveno celé hospodářství včetně strojů. Mamince bylo vyhrožováno, že ji také zavrou, pokud má námitky k některým opatřením stranického vedení, a děti že dají do výchovných ústavů. K tomu nakonec nedošlo. Maminka musela s dětmi, včetně jednoho tříletého, zabalit osobní věci a nábytek. Takto jsme byli vystěhováni z rodného domu do jiného kraje. Rodiče dostali zákaz na dobu 10 let vystěhovat se jinam bez souhlasu úřadů.

Klid nebyl ani později. Sedmkrát nás stěhovali v rámci vesnice, a to mnohdy do značně velkých a zdravotně závadných domů. Asi po třech letech nás přestěhovali bez ohledu na malého školáka na samotu, kde byly vepřiny. Dětem, až na nejmladšího, bylo zamítnuto další vzdělání, ačkoliv přijímací zkoušky složily. Naštěstí se vyskytli i lidé, kteří podali pomocnou ruku, takže se dětem podařilo vyšší kvalifikaci nakonec získat. Ale za cenu odkladu, nástupu na organizovaný nábor nebo do učení v dělnické profesi, a to formou večerního či dálkového studia vždy mimo okres, ve kterém bylo bydliště rodičů.

Jen díky víře rodiče přežili a nezoufali si. Bohužel, tatínek, který se z vězení vrátil s narušeným zdravím, se již rehabilitace nedočkal. Dožil se jen zdevastování svého domu i hospodářských budov, sadu, rozebrání a rozkradení toho, co za svého života oni i prarodiče vybudovali a co našetřili pro svoje děti. Lze předpokládat, že i předčasná úmrtí našeho staršího bratra mělo souvislost s terorizováním jeho osoby v minulém režimu. Lidem se znemožnilo pracovat na vlastním. Násilím byli nuceni v zemědělství setrvat a pracovat zde ve zcela jiných podmínkách. Podobně to bylo i s bratrem, který nesměl ze zemědělství odejít. Později, když mu nepovolili pokračovat ve studiu zemědělského oboru, ačkoliv měl velmi dobrý prospěch, odešel na organizovaný nábor do Jáchymovských dolů. To se zřejmě po letech odrazilo na jeho zdraví.

Když se dnes podíváme zpět, šlo o těžké období, ale v dějinách lidstva pocho-pitelně ne ojedinělé. Diktátorské režimy, bohužel, přetrvávají dodnes. Ze vzpomínek nelze tyto negativní zkušenosti vymazat a je třeba, aby i budoucí generace vzala tyto události do svých dějin. K těm, kteří nám tolik ublížili, ale nenávisť v srdci nechováme.

Libert Suk, nar. 2. srpna 1896 zemřel v Třebíči, pochován je v Myslibořicích.

Marie Suková, roz. Klímová z Blízkova, nar. 4. června 1912 zemřela 1. srpna 1996 v Brně.

Děti: Marie, provd. Svobodová, nar. 1. prosince 1935; Ladislav, nar. 14. srpna 1937, zemřel

25. března 1997 v Brně; Pavla, provd. Kozáková, nar. 24. října 1939; Anna, provd. Lněničková, nar. 30. března 1944; Stanislav, nar. 16. března 1950

V říjnu roku 2002 se přihlásili za členy Klubu Za historickou Polnou dva žáci deváté třídy Základní školy v Polné – David Fiala a Filip Plašil. Oba chlapci mají zájem o historii města Polné, kde žijí, což je patrné i z toho, že si pravidelně kupují sborník Polensko a další regionální literaturu, sbírají staré místopisné pohlednice, půjčují si knihy z knihovničky klubu...

David Fiala a Filip Plašil dodali nedávno redakci k případnému otištění svoje první příspěvky. Redakční rada Polenska je v tomto čísle nabízí svým čtenářům.

David Fiala

Zajímavost z polenské historie na stránkách „Přibyslavského čtvrtletníku“.

Od jara roku 2001 vychází po vzoru Polné v Přibyslavi časopis, který se jmenuje Přibyslavský čtvrtletník. Jeho účelem je informovat širší veřejnost o historii tohoto města.

Pro zájemce z Polné je v čísle čtyři roku 2002 článek Zdeňka Pátka: *Svědectví archivních dokumentů*. V tomto článku se píše o tom, že někdy kolem roku 1539 požádal majitel polensko-přibyslavského panství Karel z Valdštejna o odpuštění desátků ze stříbrných dolů u Přibyslavi císaře Ferdinanda I. a tuto svobodu na šest let dostal. Za pozornost stojí, že svoboda se uděluje jen Karlu z Valdštejna a jeho těžařům, nikoliv městu nebo nějaké havířské obci. Dále císař také připomíná povinnost přenechávat vytěžené stříbro královské mincovně a neprodávat ho jinak.

Pro zajímavost cituji část této listiny: *„My Ferdinand etc. Oznamujeme tímto listem, že jsme prošeni od urozeného Karla z Valdštajna a na Polné, věrného našeho milého, abychom jemu a spolu jeho kverkóm jeho s ním, kteříž na gruntích na horách stříbrných u Přibislavě pod svatú Kateřinú ležící dělati a panovati úmysl mají, frystunk a obdarování naše milostivě dáti ráčili, a poněvadž ty hory, jak jsme spraveni, v nově začaté a toliko skrze zvláštní milosti, obdarování a svobody vyzdvižení by býti mohli, ráčili jsme pro dobré a pro vyzdvižení těch i jiných hor dotčenému Karlovi z Valdštajna jakožto kverku a podle toho spolu kverkóm jeho, kteříž by na dotčených horách pavalí a nakládali, desátku urbury díl náš, který nám na každých horách spravedlivě náleží, na šest leth pořád zběhlých vysvoboditi a jim k užitku jich pustiti. A tímto listem vysvobozujeme a k užitku jich pouštíme tak a na ten způsob, že oni kverci na dotčených horách a gruntích do těch leth nadepsaných od desátku urbury, která by nám náležela, svobodni býti mají a jí nám dávati povinni nebudú.“*

Je zvláštní, že i v této době, kdy bylo o Polné napsáno tolik článků a knih, lze najít něco nového a pro čtenáře zajímavého.

Přejeme Přibyslavským do dalších let mnoho úspěchů ve vydavatelské a publikační činnosti a řadu dalších zajímavých objevů.

Filip Plašil

Pověsti na Polensku a jejich bibliografie.

Pověsti a povídačky vznikaly od středověku. Již v té době se v nich objevovala spousta tajemných bytostí, například hejkalové, vodníci nebo bludičky, které lákají lidi do močálu. Lidé si tehdy nedovedli vysvětlit různé přírodní úkazy, nebo se prostě polekali neznámého zvířete. Tak třeba vznikly i bludičky. Když se nějaký pocestný ubíral lesem, uviděl jakási světýlka. Tehdy lidé nevěděli, že existují světlušky se svítícím zadečkem, a tak si vymysleli bytosti, které lákají zbloudilé lidi do bažin. Pověsti se vyprávěly při dlouhých zimních večerech nebo třeba u draní peří. Jak pověsti přecházely po pokoleních, každý vypravěč si k původnímu znění něco přimyslel, a tak vznikly povídačky, jak je známe dnes.

Před devíti lety zemřel pan Rudolf Radouš, polenský vlastivědný badatel a filatelista. Ten více než půl století sbíral pověsti z Polenska a zapisoval je. Za celý život se mu podařilo nashromáždit na šedesát pověstí, pohádek a povídaček jen z okolí Polné. Soubor těchto pověstí existuje bohužel jen v podobě strojopisu a je uložen v archivu Klubu Za historickou Polnou. Ovšem čerpali z něj i jiní autoři. Přepisem a zařazením do vydaných publikací tak zpřístupnili část sbírky širší veřejnosti.

Tak například v roce 1992 byla k 750. výročí nejstarší dochované písemné zmínky o Polné vydána v nákladu 1000 kusů publikace *Polenské pohádky a pověsti*, která obsahuje pověsti sebrané také Rudolfem Radoušem. Upravila je Ljuba Vašáková z Polné, ilustrace ke knížce vytvořil Čestmír Vašák. Publikace měla u čtenářů velký úspěch a do roka byla vyprodána.

Zájem vyvolal vydání další publikace pod názvem *Polenské pověsti a povídačky*. Pověsti sebrané Rudolfem Radoušem, Břetislavem Rérychem a Petrem Šturzem zde převyprávěla Milada Kislingerová. Knižka vyšla v roce 2000 v nákladu 500 kusů. Text je doplněn ilustracemi Marcely Makovské. Knižka zaznamenala u čtenářů stejný úspěch. Další pověsti ze sbírky Rudolfa Radouše zatím čekají na vydání.

V roce 1991 vydala firma Konexik Polná tři sešity polenských i jiných pověstí, a sice pod názvy: *Pověsti Polenska*, *Pověsti Polné* a *Pověsti Vysočiny*. První díl vyplňují pověsti z Polné a okolí, druhý je složen z opisů některých pověstí již zmíněného Rudolfa Radouše, třetí obsahuje povídačky z různých koutů Vysočiny. Zajímavé jsou například *Povídačky o stromech, keřích, květinách a obilí*. Vydání těchto sešitů byla věc záslužná, nicméně pověstem znatelně chybí jistá jazyková úprava. Nejsou ani uvedeny vydavatelské údaje, proto není znám náklad.

Pověsti se na Polensku vyskytuje nebývalé množství. Již za dob první republiky se lidé mohli s nimi setkat. V roce 1922 byly vydány *Pověsti polenské*

hlodomorny od Břetislava Rérycha, deset let poté (1932) „vyšly“ Pověsti z Horácka-Dolácka, ve kterých se mj. objevily dvě pověsti z Polné a také dvě obrazové přílohy staré Polné.

I v současné době lze ještě v různých pramenech objevit věci dávno ztracené, nebo věci, o jejichž existenci nikdo nevěděl. Tak tomu bylo i v případě pověstí. Nedávno byl nalezen Domovopisný sborník Obecné školy v Nížkově. Z něj bych jako perličku uvedl zcela neznámou a dosud nepublikovanou pověst *Poslední vlci u nás*, kterou vyprávěl před šedesáti lety nížkovskému řídicímu učiteli jistý stařec ze Záborné.

Stařec již vlky nepamatoval, ale jeho děd ano. Byl to velký pytlák a jednou prý nevědomky zastřelil vlka na „Moravské pěšince“. Tehdy sloužil na tamní myslivně jistý myslivecký mládenec. Pytlák rád neměl, ale věděl, že se ničeho nebojí, a tak ho brával s sebou do lesa. Jednou mládenec přišel a říká pytlákovi: „Pojď dneska do Vochoze se mnou na čekanou, viděl jsem tam laň.“ Ale neřekl, že by tam předtím viděl vlka. Když přišli pod Vochoz, začal mládenec výt a křičet, aby vlka přilákal. Ale dnes vlk nepřišel. Řekl tedy pytlákovi: „Já půjdu domů a ty jdi taky. Vlk se už dneska neobjeví.“ Pytlák si v duchu řekl: „Lesák mě sem pozval na vlka, a teď si odejde a nechá mě tu beze zbraně samotného. Kdyby mě vlk potkal, tak mě sežere.“ Šel tedy pytlák do „Malý Vochoze“, do hluboké šachty, kde měl svou tajnou skrýš a v ní pušku. Nabil a šel přímo k „Moravské stezce“. Když byl u Borku za Zábornou, viděl před sebou dvě zelená světýlka, svítily jako uhlíky. Hned ho napadlo, že je to vlk. Zamířil na něj a vystřelil. Vlk se po výstřelu ihned svalil na zem a byl mrtvý. Pytlák táhl nocí vlka až do jam na Borku. Druhý den se ho mládenec ptal, jestli neslyšel u Borku ránu. Pytlák ale myslivci zalhal a řekl, že rána vyšla za Surkovým lesem u Stáje. O vlku mu nic neřekl. Tím vyprávění končí. Ještě v roce 1738 donesl hajný Antonín zámeckému hejtmanovi zprávu, že v lese zahlédl stádo vlků. Hejtman Filipi na ně nařídil hon. Bylo jich několik zabito. Dodnes se po vlčích nazývají některá místa v okolí Polné, například „Vlčí jáma“ v lese Mastníku nebo další „Vlčí jámy“ v Římsech a Klinarech u Nížkova.

Z důvodu velkého zájmu o pověsti z Polenska připravuje Klub Za historickou Polnou vydání dalších pověstí z Radoušovy sbírky. Knížka by měla vyjít v roce 2004. Můžeme se tedy těšit na další, dosud nezveřejněné pověsti a pohádky.

Význam pověstí u nás pomalu zaniká. Avšak z úspěchů dvou knih vydaných v posledním desetiletí je vidět, že i v dnešní uspěchané době se najdou lidé, kteří si rádi zpříjemní dlouhé zimní večery četbou starých příběhů – mnohdy již téměř zapomenutých odkazů našich předků.

Bibliografie pověstí z Polenska **(výběr z publikace Jana Prchala *Bibliografie Polenska*)**

Altrichter, A.: *Německé lidové pověsti z Havlíčkobrodská*. In: *Češi a Němci na Vysočině*. Havlíčkův Brod, Okresní vlastivědné muzeum a Státní okresní archiv 1998, s. 283-320. (Pověst *Políček* z Dolní Věžnice u Polné – s. 310, pověst *O zvonu ve Šlapanově* – s. 311-312, pověst *Hruškožrouti* ze Šlapanova – s. 320.)

Báchorky polensky. (Pověsti přepsal B. Rérych). Besídka „Hospodářských rozhledů“, vlastním nákladem, t. Fr. Riedl, Německý Brod, 46 s.

Jelínková, A.: *Pověst o rybníku „Hrozným“ u Zhoře*. Jihlavské listy 1927, č. 17, s. 2.

Kislingerová, M.: *Polenské pověsti a povídačky*. Polná, Linda 2000, 82 s.

Macháček, O.: *Naše Vysočina*, Polná, Linda 2002, 70 s.

Malá-Vidláková, A.: *Pověsti z Horácka – Dolácka*. (Obsahuje 4 pověsti z Polné.) Vlastním nákladem 1932, 180 s.

Maštera, F.: *Pytlák Cerelák (z polenských pověstí)*. Jiskra 1968 č. 6, s. 4.

Ondříček, A.: *Obrázky z Jaroměřicka, část II*. Havlíčkův Brod, Krajské nakladatelství v Havl. Brodě 1958, 180 s. (Obsahuje čtyři pověsti z Polenska: *O založení Polné*, *Duch rodu pánů z Kunštátu*, *O direktoru Khaucovi* a *Pověst o pokladu v Polné*.) Publikace se dočkala II. vydání v r. 2001 v nakl. Akcent Třebíč.

Pittnerová, V.: *Pověsti o hradu a městě Polné*. Jitřenka, 11, č. 5/1892.

Polenské pohádky a pověsti. (17 pověstí ze sbírek B. Rérycha, K. Tesařové a R. Radouše edičně připravila Ljuba Vašáková.) Polná, vyd. Klub Za historickou Polnou 1992, 65 s.

Polensky báchorky (1. Vo bidě selský. 2. Vo zaklety. 3. Vo dvanácti loupežnicích. /pořádá B. Rérych/). Německý Brod, Besídka Hospodářských Rozhledů b. r., 8 s.

Pověsti Polenska I. (17 příběhů z dávných dob.) Bez vydavatelských údajů, tisk xeroxem, 22 s.

Pověsti Polenska II. (11 příběhů z dávných dob.) Bez bližších vydavatelských údajů, Polná, tisk Konexik 1991, 25 s.

Pověsti Polenska III. (6 příběhů z dávných dob.) Bez bližších vydavatelských údajů, Polná, tisk Konexik 1991, 22 s.

Rérych, B.: *Pověsti staré hladomorňy*. Polensko, I, 1938, s. 8-12, 32-35, 60-64, 84-90, 109-117.

Rérych, B.: *Pověsti z pomezí českomoravského*. Polensko, 4, 1941, s. 23-24.

Jan Krátký

Co mi vyprávěl Josef Baloun – jeden z účastníků atentátu na ministra financí ČSR dr. Aloise Rašína

Letos uplynulo osmdesát let od atentátu, při kterém v Žitné ulici v Praze padly dva výstřely z pistole zn. Walter, ráže 6,35 mm. Jedna ze střel zranila tehdejšího ministra financí vlády Československé republiky dr. Aloise Rašína. Ten na následky zranění 18. února 1923 zemřel. Střelcem byl dvacetiletý absolvent obchodní akademie Josef Šoupal z Havlíčkova Brodu – komunista se silně anarchistickými sklony.

O okolnostech atentátu mi vypravoval přímý účastník spiknutí Josef Baloun v roce 1950. Pracoval v tom roce ve funkci hospodáře na sekretariátu Okresního výboru komunistické strany v Havlíčkově Brodě, kde jsem byl v té době i já zaměstnán.

Josef Baloun byl menší postavy, fyzicky slabší a asi o dvacet let starší než já. Pocházel z Havlíčkova Brodu z velmi chudé rodiny. Byl vyučený zedníkem a ve dvacátých letech byl údajně často nezaměstnaný. Záhy se stal členem buňky komunistické mládeže s velmi revolučním zaměřením. Baloun byl velmi sečtělý a inteligentní člověk. Vypravoval mi, jaké záměry měla jejich organizace, jak jejich komunistická skupina chtěla předvést všem proletářům v ČSR, jak „zatočit“ s buržoazií po ruském vzoru. Plánovali teror a násilí.

V době, kdy mně Baloun tyto názory a vzpomínky sděloval, byl již nemocný. Měl žaludeční vředy, vypadal velmi sešle, postavu měl zkroucenou a byl téměř hrbatý. Sděloval mně doslova: „...páteř mně rozmlátili policajti a stejně tak i břicho a žaloudek, když jsem byl po atentátu zatčen.“ Řekl mně, že v té jejich revoluční buňce byly i mladé ženy, a že všem tehdy bylo kolem dvaceti let. Několik členů jmenoval, ale pamatuji si jen jména Eisenwort, Šoupal, Eisler, Kubát, Hlaváč a Peňáz. Ženy se jmenovaly Máňa a Božka. Členka skupiny známá jako Božka byla pravděpodobně Balounova sestra – za vlády KSČ po roce 1948 ministryně vlády Božena Macháčová-Dostálová.

V době narůstajících revolučních nálad se dle Balouna chtěla skupina zviditelnit. Po několika poradách se mladí komunisté rozhodli provést atentát na významnou politickou osobnost z řad buržoazie. Nakonec „vybrali“ dr. Aloise Rašína. Jako ministr financí prý tehdy nejvíce ublížil dělnické třídě a proletariátu finanční reformou. Záhy po ujednání čin vykonat si Baloun opatřil revolver. K provedení atentátu získal pistoli značky Walter, 6,35 mm. Prý to byla malá zbraň, dobře se skryla i do dlaně. Jak a kde pistoli koupil, mně nesdělil.

Do jisté míry překvapivý byl pro mě Balounův názor na jeho druha Josefa Šoupala. Tvrdil, že to byl politický „divoch“, soudruzi z anarchistické skupiny mu říkali přezdívkou „Trhlík“. I při atentátu se prý choval dosti „jankovitě“

a zbrkle. Při zběsilé střelbě trefil Rašína jen jednou, ač byl velice blízko. O chystaném atentátu a o tom, že ho provede Baloun sám, se ve skupině diskutovalo. Věděly to tedy i obě mladé ženy. Jedna z nich – Balounova láska – nakonec další vývoj událostí ovlivnila. Tvrdila, že se za Balouna provdá, že je s ním v jiném stavu, nařikala, že zůstane svobodnou matkou... Nakonec členové skupiny přesvědčili k provedení atentátu Šoupala, jako „odvážnějšího revolucionáře“. Baloun doslova řekl: „Místo mě tam ty holky nakonec nastrčili toho „Trhlíka“ Šoupala, a ten to také provedl.“ Baloun předal Šoupalovi revolver před atentátem u Balounů na půdě.

Josefa Balouna a další tři mladé soudruhy z buňky zatkla po atentátu policie z Prahy. Baloun mi dále sdělil, že byl ve vězení dva roky, a že přišel v kriminále o zdraví, jak ho při výsledku tloukli.

Atentátník Šoupal byl propuštěn v době protektorátu. Ve vězení se naučil dobře německy a rusky. Po skončení trestu prý vyučoval němčinu na psychiatrii v Havlíčkově Brodě. Po válce pak „přiváděl do rozpaků“ havlíčkobrodské komunisty. Jednou, při projevu předsedy OV KSČ na náměstí v Havlíčkově Brodě, Šoupal vykřikoval, že budeme sovětskou republikou, že se u nás zavedou kolechozy... Dokonce vylepoval nějaké osobní plakáty a roznášel letáky. Šoupal také žádal o změnu jména a příjmení. Chtěl se jmenovat Ilja Dněprostroj, a snad pod tímto pseudonymem dokonce stvořil jakési literární dílo. Po roce 1948 byl Šoupal „okresním výborem strany“ přemístěn jako „výpomoc“ soudruhům do pohraničí. Působil v Karlových Varech jako správce v jednom z místních podniků.

Důvod, proč mně Baloun tyto důvěrnosti sděloval, byl můj původ z Polné. Jakmile zjistil, že jsem Poleňák, hned byl přátelštější. Nejprve mi oznámil, že v Polné žije sestra „...toho Šoupala, co udělal Rašína“. To mě překvapilo, protože jsem ženu toho jména v Polné neznal. Až pak vyplynulo, že se jmenuje Dajčová, že je manželkou výtečného a zkušeného krejčího pana Dajče z Polné, a že bydlí v zámku hned vedle nás, v bytě ve stejné chodbě. S paní Dajčovou jsem o jejím bratrovi nikdy nehovořil, ani jsem nezjistil, že by tento fakt někdo z polenských občanů znal.

Veškeré informace, které jsem od Josefa Balouna vyslechl, jsem si nikdy neověřoval. Že však byl nepřímým účastníkem atentátu je všeobecně známé a není důvod jeho sdělením nevěřit. Zřejmě jsem jediným rodákem z Polné, který slyšel celkem podrobně vypravovat o okolnostech tohoto atentátu, připravovaného skupinou komunistické mládeže z Německého (Havlíčkov) Brodu a provedeného jedním z účastníků tohoto anarchistického spiknutí.

Polná po roce 1948 – část I.

Účelem tohoto příspěvku je přiblížit čtenářům našeho sborníku politické klima v Polné po únoru 1948, seznámit ho s nástupem komunismu a s některými negativními dopady, které uchopení moci „diktaturou proletariátu“ provázelo. Rád bych stručně přiblížil vývoj hlavních událostí v Polné, které do jisté míry ovlivnily život zdejších občanů zejména v temných padesátých letech. Je třeba zdůraznit, že na rozdíl od jiných míst v ČSR (např. v sousední Jihlavě), v Polné k častým výskytům perzekucí nedocházelo. Přesto bych rád na některé kauzy upozornil. Někteří lidé komunistické z vůli ochotně sloužili, jejich aktivní přístup k diktatuře byl zjevně patrný, a byli i takoví, kteří svou přehnanou iniciativou zavinili neštěstí druhých. Jiní se jen „zařadili“ a pasivně přihlíželi, těm šlo pouze o jedno – přežít. Rozmohla se choroba, kterou kdosi tak výstižně pojmenoval „vstřícná připosranost“.

Jména lidí, kteří se v Polné osobním přičiněním na mnohém bezpráví podíleli, úmyslně neuvádím. Jednak z nich mnozí již nežijí, jednak je to otázka jejich svědomí. Případy bez skutečně podložených informací neuvádím.

Rok 1945. V květnu roku 1945 byl v Polné, stejně jako v jiných místech ČSR, ustaven Národní výbor. První neoficiální schůze jakéhosi přípravného revolučního výboru se konala v domku Josefa Forstnera na „Malém Pátku“ již 24. dubna 1945. Tehdy se zde sešli: kpt. čs. armády v záloze – učitel Václav Kouklík, předválečný člen KSČ – obuvník Jindřich Pešák, Karel Grábner (KSČ), Josef Forstner (KSČ) a katecheta P. Jan Pořícký. S blížícím se koncem války připravovali svolání k občanům Polné. Dne 5. května odpoledne vyvěsili Rudolf Vytlačil a Vladimír Prokop na věži děkanského chrámu československou státní vlajku. Po zprávě rozhlasu o pražském povstání se náměstí v Polné zaplnilo lidmi. Jindřich Pešák vyzval starostu Jaroslava Zacharníka k předání správy města a odpoledne v 17 hodin se občanům představili členové Národního výboru. Hlavní slovo v činnosti NV v Polné chtěli mít (a měli) od vzniku NV místní komunisté. Ostatně poválečný vývoj událostí komunistické straně umožnil naplnit cíle a myšlenky „proletariátu“ celkem snadno v celém státě. To vedlo až k převzetí moci v únoru roku 1948 za pomoci ozbrojených složek Lidových milicí (ač dlouho předtím v tisku nestydatě lhali, že zbraně nevlastní).

Již 16. července 1945 se v Polné konala za účasti tří politických stran (komunistické, národně socialistické a sociálně demokratické) ustavující schůze koordinačního výboru nově vzniklé Národní fronty (NF). Předsedou byl zvolen komunista Karel Kasal. Na schůzi byla dohodnuta spolupráce s Místním

národním výborem na přechodnou dobu, do voleb v květnu 1946. (Členové NF z řad sociálních demokratů a národních socialistů tehdy ještě ani netušili, že se NF, kterou pomáhali založit, po roce 1948 stane prodlouženou rukou KSČ při umlčování oponentů – později jich samotných, při odstranění obou stran z politické scény, že dojde k uvěznění řady předáků sociální demokracie i národních socialistů a dokonce i k politickým procesům a popravám politických odpůrců KSČ!!!)

Nastaly volby poslanců do prozatímního Národního shromáždění. Dne 14. října 1945 byl v pražské Lucerně zvolen za volební okres Havlíčkův Brod, tehdy ještě předseda MNV v Polné, malorolník a správce obuvnického družstva Jindřich Pešák. Pro Polnou byl výsledek voleb překvapením a prestiž komunisty Jindřicha Pešáka u levicově smýšlejících občanů razantně stoupla. Bylo zřejmé, že Pešák má vyšší cíle, než se postavit do čela maloměstského MNV, což záhy ukázaly komunální volby.

Rok 1946. Volby do obecního zastupitelstva se konaly 26. května 1946. Podle očekávání získala v Polné nejvíce hlasů komunistická strana – 1174, před stranou lidovou – 870, národně socialistickou – 317 a sociálně demokratickou – 113 hlasů. V rámci soudního okresu Polná však zvítězila ve volbách strana lidová – 2092, před komunistickou – 2050 hlasů. Rok po válce ještě většina občanů žila s představou o budování demokratické „masarykovské“ republiky se svobodou slova a shromažďování a s pestrým politickým spektrem. Nikdo nemohl předpokládat, že za pár let bude všechno jinak.

Po válce se Polná stala opět součástí okresu Havlíčkův Brod. Do rady Okresního národního výboru byli za Polnou zvoleni zástupci nejsilnějších politických stran – Karel Grábner za KSČ a Jan Rybenský za stranu lidovou. Předsedou MNV v Polné byl 4. července zvolen Josef Forstner (KSČ). Počátkem srpna začal ve Varhánkově ústavu úřadovat Okresní soud, dětský domov a sociální péče byly odsud přemístěny na Kaplanku. Na schůzi MNV 8. srpna byly ustaveny komise finanční, sociální, osvětová, živnostenská, vodovodní, tržištní a pohřební.

Z jiných významnějších událostí si připomeňme odsun dalších 1200 Němců. Proběhl z nádraží v Havlíčkově Brodě, Dobroníně a Jihlavě. Klempíř Josef Kremlák začal o prázdninách pokrývat věž děkanského chrámu novým měděným plechem. Opravu umožnila sbírka farníků v polenské kolatuře, která již koncem roku 1945 vynesla sympatickou částku přes 1 milion korun. Při opakované sbírce se s úspěchem angažovala lidová strana. Sbírkou vyhlásil také MNV, na výstavbu domů s byty se v Polné vybralo 250 000,- Kč.

Rok 1947. Na návrh komunistických zástupců byl v lednu jmenován čestným občanem Polné předseda vlády, komunist Klement Gottwald. MNV v Polné zadal v rámci dvouletého plánu zhotovení regulačního plánu města

Ing. Sittovi z Prahy. Bývalá Kőrnova cihelna přešla do společného vlastnictví Dobronína a Polné; na vybavení cihelny se plénum MNV v Polné usneslo vzít si půjčku 100 000,- Kč. Pro zvýšení zaměstnanosti Národohospodářský sbor Polenska a MNV usilovaly o zavedení nových průmyslových závodů. To se zčásti podařilo již v polovině roku. Zástupce města v jednání s firmami – Josef Láznička získal pro město textilní výrobu z Varnsdorfu v podobě strojového vybavení (později Pleas), z Prahy byla přemístěná do Polné firma J. Kulhového na výrobu hodin. Ta zahájila s 35 zaměstnanci svou činnost v bývalé Špinarově továrně na obuv (hodinařské družstvo Elchron). Za nádražím započala stavba mlékárny.

MNV zadal brněnské firmě A-Zet zavedení místního rozhlasu. Práce postupovaly v březnu a dubnu; 30. dubna proběhly zkoušky, avšak neúspěšně. Prakticky od svého vzniku usiloval MNV o bytovou výstavbu. V březnu byla zahájena stavba prvního činžovního domu se čtyřmi byty v Havlíčkově ulici.

Dne 14. dubna došlo ve městě k zdánlivě obyčejné, avšak, jak se později mnohokrát potvrdilo, přece jen významné události, která s veřejným životem v Polné souvisí. MNV povolil Sportovnímu klubu výměnu pozemků s Amylonem pro zřízení fotbalového hřiště. (Na tomto místě chci upozornit na skutečnost, že Sportovní klub provozující kopanou byl činný i po válce a z SK Polná potom vznikla Tělovýchovná jednota Slavoj Polná – nikoliv z TJ Sokol Polná, jak se často mylně uvádí. Hřiště „za Tokozem“ se stalo vyhledávaným sportovištěm a místem významných i mezinárodních sportovních klání.)

O dva dny později – 16. dubna – schválilo plénum MNV pořízení půjček – 2 160 000,- na stavbu bytových jednotek v Havlíčkově ulici (rozpočet byl posléze snížen), 620 000,- na koupi a vybavení cihelny, 1 724 000,- na výdlažbu ulic, 325 000,- na úpravu silnic z Polné, 259 000,- na pořízení zaměřovacího plánu, 180 000,- na přípravné práce pro vodovod a 95 000,- na pořízení regulačního plánu města. V polovině dubna se zřítily stropy domu Pokorných čp. 16 vedle Kaplanky a bylo přistoupeno k jeho úplné demolici, také z důvodu rozšíření silnice. Zadní část domu byla zbourána na podzim roku 1946, suti byl zavážen rybník Školák. Část Jungmannovy ulice – od Linhartova domu na křižovatce až k mostku před Saláškovou zahradou (dnes ulice Indusova) – byla vydlážděna. Na vybudování nové silnice od elektrárny kolem kina a amyloňských stodol (směr do Věžničky) se podíleli brigádně polenští občané. Kronikářka Karolina Tesařová zapsala: „Na práce silniční vyhlášena dobrovolná pracovní povinnost.“

Plénum MNV schválilo 16. května městský rozpočet na rok 1948 – úhrn řádné potřeby 2 610 719,- Kč, úhrn řádné úhrady 723 419,- (s předpokladem, že schodek řádného rozpočtu 1 887 300,- bude vyrovnán tzv. náhradovým přidělem 486 180,- Kč, o zbytek 1 401 120,- Kč požádá město Polná Zemský národní výbor). Dále bylo schváleno zakoupení dřevěného stavení z baráko-

vého tábora po Němcích ve Šlapanově pro mateřskou školu, dočasně umístěnou v základní škole. (V srpnu byly postaveny základy na dřevěné domky, které po opravě sloužily řadu let jako mateřská škola a družina.)

Dne 25. a 26. června proběhly v Polné pod záštitou MNV velkolepé oslavy sv. Vojtěcha, jehož ostatky byly do Polné přivezeny. O svatoanenské pouti v Polné 26. července se konaly zdařilé oslavy „500 let založení kostela sv. Anny a špitálu“ se slavnostní mší. Na dlouhou dobu šlo o jedny z posledních větších církevních slavností, po únoru 1948 nebyly podobné nábožensky orientované oslavy již trpěny.

Na schůzi MNV 20. června byly schváleny smlouvy o půjčkách na stavební akce v Polné. Koncem června byla zahájena výdlažba silnic v ulicích Poděbradova, Žižkova a Komenského a stavba vodovodu pro Kateřinov a Zápekli z vodních zdrojů Kořínkova žlabu u Dobroutova. Dokončena byla výdlažba Havlíčkovy ulice a odvoz sutin z místa na Husově náměstí, kde stávala budova bývalého soudu (vyhořelá po náletu sovětských letadel 9. května 1945). Zeminou ze staveniště mlékárny u nádraží a sutí ze zbouraného domu Šicova mezi Kaplankou a hostincem „U Bartáků“ pokračovalo po zbytek roku zavážení rybníku Školák.

Jisté změny zaznamenala v Polné po válce spolková činnost. Protektorátem zavedené organizace logicky zanikly a spolky obnovily svou činnost v duchu první republiky. Přece jen však vznikly nové místní skupiny celostátně zavážených organizací. Jednou z nich byl také Svaz branné výchovy. V Polné se stal předsedou místní odbočky Jan Sedlecký z Nížkova, velitelem Miroslav Meloun.

Rok 1948. Polenští národní socialisté měli svou stranickou schůzi 24. ledna. Předsedou strany byl zvolen Karel Cabicar, jednatelka strany Karolina Tesařová složila funkci. Ministerstvo školství věnovalo na dostavbu a vybavení mateřské školy v Polné na Varhánkově ulici dotaci 20 tisíc korun.

Pro řadu lidí nastal osudný den – 25. únor 1948! Stejně jako v jiných místech republiky proběhla 24. února i v polenských podnicích hodinová stávka, jednotliví řečníci působili nejednotně. Pokus starosty Josefa Forstnera ustavit v Polné na mimořádné schůzce pléna MNV ještě ten den odpoledne akční výbor NF byl bojkotován lidovou stranou. Ani druhý pokus o založení nevyšel, na druhou schůzku svolanou 26. února se zástupci lidové strany opět nedostavili. Na třetí schůzce zvolilo posléze 24 členů třináctičlenný výbor, předsedou byl zvolen J. Lédl. Zástupci lidové strany (v *Pamětní knize města Polné* uvedena pouze příjmení: Jozl, Nápravník a J. Novák) byli zamítnuti.

V následujících dnech byly v Polné postupně zakládány místní, podnikové a spolkové akční výbory NF. Podle vydaných směrnic a dle vzoru „revolučních měst“, která se v aktivitách předháněla, započaly svou „svědomitou“ kádrovou činnost. Vystavovaly posudky, rozhodovaly

o bezúhonnosti a loajalitě svých členů, vylučovaly nespolehlivé „reakcionáře“ ze spolků, z úřadů, ze zaměstnání, udávaly, rozhodovaly, nařizovaly....

Již 2. března byl vydán pokyn pro vytvoření akčního výboru v TJ Sokol Polná. Počátkem března bylo několik režimu „nespolehlivých“ učitelů přemístěno z Polné na jiná působiště. Do Štoků byli přeloženi: ředitel obecné školy chlapecké a předák místní organizace strany národních socialistů Emil Kundt a jeho manželka Marie Kundtová, dále učitelka Marie Jůzlová-Karásková. Na jejich místa byli dosazeni manželé Hubert a Františka Stlukovi z Bedřichova a Miloslav Kraus ze Štoků. Posléze byli přeloženi z Polné na venkov další učitelé (Maděra, Hoza). Místní akční výbor NF založil seznam nespolehlivých osob. Pozornost vzbudil případ Bohuslava Kaplana, který byl obviněn z přemlouvání rolníka Kořínka z Dobroutova, aby nepovolil MNV v Dobroutově odběr vody na jeho pozemcích. Za to byl B. Kaplan odvolán z MNV. Dne 8. března schválil akční výbor NF pracovníky Husovy knihovny (Jaroslav Hlouň, Josefa Chudobová, Vilém Müller, Jan Barák, Václav Neubauer, Karolina Tesařová). Rada MNV zrušila čestné občanství města Polné ministru dr. Prokopu Drtinovi, které mu udělila roku 1946. V radě MNV Polná v té době působili Josef Forstner, Václav Brázda, Miroslav Vacek, Stanislav Vařejčka a Jindřich Vítek – všichni za KSČ, sedmý člen z lidové strany byl pečlivě vybírán a jmenován dodatečně. Karel Grábner z Polné (KSČ) se stal členem rady ONV v Havlíčkově Brodě.

Také v Polné započaly náborové akce komunistické strany. Snaha získat co nejvíce nových členů nevyšla naprázdno a členská základna k radosti nadřízených orgánů vzrostla. Lidé do KSČ vstupovali z důvodu kariéry, zlepšení momentální životní situace, ze strachu, či proto, aby se srovnali s dobou a měli klid, někteří z přesvědčení. Dokonce i mnozí národní socialisté a lidovci zrušili své původní stranické členství a raději vstoupili do KSČ.

Zákonem z 21. března bylo Okresním národním výborem v Havlíčkově Brodě vydáno usnesení o „výkupu“ zemědělské a lesní půdy, patřící Nadaci Jana Sezimy z Rochova. Budovy špitálu byly předány do správy MNV v Polné. Komunistický režim tak zrušil 500 let existující Nadaci, respektovanou a uznávanou v každé době všemi panovníky i režimy.

Dne 25. března byly v ČSR znárodněny všechny podniky čítající více jak 50 zaměstnanců. Na firmy Jindřicha Procházky (pila a bednárna), Karla Sázavského (továrna na kovové zboží) a Josefa Pátka (pila za nádražím) v Polné dosadil ONV tzv. „národní správu“. Továrna Karla Sázavského (majitel později emigroval do USA) byla začleněna do národního podniku Koh-i-noor.

Akční výbory získaly na určitou dobu prakticky neomezenou rozhodovací moc a zahájily svou vyšetřovací a dohlížecí činnost. Nejdříve započalo hromadné prověřování členů akčních výborů. To proto, aby mohli prověřovat již prověřeni. Všichni polenští učitelé byli postupně předvoláni k projevení se

vůči vládě Klementa Gottwalda. Trapné pohovory údajně probíhaly několik dnů. Po ukončení těchto „výslechů“ byli další dva učitelé přeloženi na venkov. Došlo i na Hospodářskou školu, odkud byl odvolán odborný učitel Karel Mokřý za „nevyhovující postoj k současné vládě“. Občané Karel Sázavský, Jan Štefáček a děkanský úřad v Polné obdrželi písemné upozornění o nevhodnosti svých postojů a projevů. Ale to ještě nestačilo. Dne 8. března bylo ustaveno dalších osm akčních výborů, tentokrát podnikových. Začalo mravenčí prověřování všech osob neprojevujících loajalitu, i těch, na které přišlo nějaké, byť nepodepsané udání. Od konce března začalo v Polné vylučování „nevhodných“ členů z místních spolků a organizací. Stačilo opravdu málo – projevené sympatie k „západu“, politická anekdota, buržoazní původ (tím byla i drobná řemeslnická živnost), neúčast na veřejné brigádě – a již byl dotyčný podezřelý. Velká příležitost se naskytl občanům „dělnického původu“. Nespolehliví lidé, tzv. „nepřátelé socialismu“ z řad úředníků a vedoucích pracovníků, byli nahrazováni lidmi nevzdělanými, často až se sníženým intelektem, avšak s velmi dobrým kádrovým profilem. Velkou roli v budování kariéry u mnoha lidí sehrálo předválečné členství v KSČ.

Prověřování v Polné však neprobíhalo podle představ komunistické radnice. Dne 9. dubna vydal MNV v Polné důraznou výzvu všem místním spolkům a organizacím, aby do 12. dubna sestavily akční výbory a provedly „...očistu od reakce v členstvu. Spolek, který očistu neprovede, bude rozpuštěn.“ Jedním z nejdříve zrušených spolků v Polné byla Národní jednota pošumavská. Předsedou spolku byla kronikářka Karolina Tesařová. Majetek spolku, který vykonal v minulých letech tolik pozitivního pro soužití Čechů s Němci a působil na Polensku přes 50 let, byl zabaven a převeden do Prahy. Jako důvod zrušení byla uváděna neopodstatněnost spolku po odsunu německých obyvatel ze sousedních vesnic. Během dubna a května odešlo z Polné mnoho rodin do pohraničí v rámci osídlování. Někteří odešli za klidem.

V polovině dubna byl podle dalších směrnic proveden soupis majitelů půdy nad 50 ha. Dne 24. dubna bylo vydáno nařízení zemědělcům – majitelům půdy od 1 ha do 50 ha – nahlásit výměr. Do seznamu nespolehlivých osob z řad polenských občanů bylo po pečlivých prověrkách zařazeno 31 osob. Akční výbor NF navrhl zavítat místa schůzek „reakcionářů a rebelů“ – hostince A. Motýčkové, Na Krajzontě, U Rákosníků (tzv. „Panský dům“) a vinárnu v řeznictví M. Procházkové na Husově náměstí.

Volby do Národního shromáždění probíhaly poprvé v režii komunistické strany. Opoziční kandidáti nebyli připuštěni a voličům byla předložena jednotná kandidátka, na níž měli komunisté zajištěno 70 % ze všech mandátů. Za obvod, do kterého spadala Polná, byl zvolen poslancem opět Jindřich Pešák – nyní občan Nových Dvůrů u Polné, kde v rámci osídlování usedlostí po Němcích převzal jeden ze statků.

Dne 16. srpna byla znárodněna také škrobárna Jindřicha Procházky a ještě právovárečný měšťanský pivovar. (V případě pivovaru je škoda, že po listopadu 1989 nebyli majitelé – právovárečané schopni vstoupit zásadním způsobem do restitučního řízení a získat tak pivovar zpět; jistou iniciativu v tomto směru vyvinul pouze předseda Klubu Za historickou Polnou Jiří Klusáček v letech 1991 a 1992.) Akciová společnost Amylon, od roku 1945 pod národní správou, byla zrušena a závody pod Dolní bránou přešly pod správu n. p. Amylon, od roku 1952 pak n. p. Horácké škrobárny a od roku 1960 České škrobárny, n. p. Havlíčkův Brod. Hospodářské družstvo Sativa v Polné bylo zrušeno koncem roku a k 1. lednu 1949 přičleněno k centrále v Havlíčkově Brodě.

V dusné politické atmosféře a v ovzduší pěstovaného strachu, obav o budoucnost, pomluv, udávání a nenávisti přece jen v Polné pokračovaly některé stavební akce MNV. Na podzim bylo zahájeno dláždění ulic Palackého a Komenského. Odstraněny byly zbytky sutě z budovy býv. okresního soudu uprostřed Husova náměstí. Oprava silnice Polná – Štoky si vyžádala finanční náklady 2 280 000,- Kč.

(pokračování příště)

Jindřich Coufal

Husitské opevnění – „šance“ – u Stáje

Významný regionální historik a zasloužilý učitel Břetislav Rérych v publikaci „Polná – průvodce po městě a okolí“ na straně 93 nás z Polné zavádí k obci Stáj. Píše: „...po stopách bývalé stezky zemské k zemské hranici u Surkova lesa, kdež je možno pozorovati opevnění zvané Husitské, nebo i jinde „Francouzské šance“¹⁾. Husitský palcát zde nalezený chová hradní museum v Polné...“

Rovněž v nedávno vydané publikaci „Obec Stáj – historie a současnost“ v kapitole „Obec a okolí“ je o těchto místech zmínka: „Po proudu potoka, který nabírá na síle, jsou „Šance“, kde mělo být v době husitských válek údajně bojiště...“

I na staré zhořské katastrální mapě z roku 1835 je prostor severním směrem od obce označen v pomístním názvu „schance“.

A tak jako každý hrad i tvrz mají svá tajemství a pověsti, není tomu jinak ani v tomto případě... V mládí jsem slyšel vyprávění starších občanů i o tomto místě:

„ Kdysi prý ve Zhoří stával klášter, který byl za husitských válek vypálen a rozbořen. Stalo se to v době, kdy oddíl polního husitského vojska tábořil na

vyvýšenině mezi vesnicemi Stájí a Zábornou (v místech dnes nazvaných „Surokův les“, dříve i „Husitské opevnění“), zajištěný proti nepříteli z jedné strany vozovou hradbou a z druhé rozsáhlým rybníkem. Oddíl byl zde posléze pevně obklíčen křižáky, kteří ho chtěli vyhladověním přinutit ke kapitulaci. Před tou prý je zachránil jeden poddaný sedlák ze zhořského gruntu, když přes nepřátelské obklíčení, hluboký les a za tmavé noci úspěšně převedl (dohnal) několik kusů dobytka, a tak zajistil jejich nutnou obživu. Když se pak posilnění husité vymanili z obklíčení, přišli do obce a jejich hejtman odvážného gruntovníka významenal. Dal mu přízvisko „Dohnal“ na paměť jeho odvážného činu. Ve vesnici prý rozbořili klášterní objekty a s lupem cestovali dál na Moravu. Mniši svůj klášterní poklad předem uschovali do podzemní tajné chodby, vedoucí do krypty blízkého kostelíka... Dodnes prý je zde uložen. A na bývalém statku čp. 30 se dodnes zachovalo příjmení „Dohnal“. Je dokonce uváděno u jeho předchozích majitelů ve všech urbářích a matrikách."

A tak i tato pověst o dávných činech našich předků skrývá svá tajemství. A jak to kdysi opravdu bylo...? Nevíme... Zůstala jen tato pověst a místo v lese, kde jsou dodnes znatelné valy do tvaru čtverce – zbytky dávného tábořiště.

- 1) šance – pevnostní hradby, zbytky tereziánských pevností.

Pamětní spis kaple v Janovicích při příležitosti opravy kaple, vložený do bání věže v měsíci září roku 2002

Tato kaple byla postavena v letech 1913 – 1914. Opomenutím představitelů obce byla kaple vysvěcena teprve po 20 letech v roce 1934 za úřadování starosty Františka Zikmunda čp. 33. Vysvěcení provedl špitálský kaplan P. František Drábek o svato-dušním pondělí 21. května 1934 za velké účasti občanů obce.

V letech 1968 – 1969 za úřadování předsedy Místního národního výboru Františka Sebroně čp. 10 a tajemníka Filipa Pejchala čp. 55 byla provedena generální oprava kaple. Zhotovena nová fasáda s břizolitovou omítkou partou Jana Křibaly z Pavlova. Po padesátipětiletém trvání střechy byl proveden první nátěr barvou, (provedl převážně místní rodák Jan Kučera z Havlíčkova Brodu). Vymalování interiéru kaple provedl František Milfajt z Polné. Celkem bylo odpracováno brigádně (zdarma) místními občany 275 hodin – nejvíce Stanislav Sobotka čp. 20 a Bohuslav Sobotka čp. 34. Placenými řemeslníky bylo odpracováno 95 hodin.

Na úhradu nákladů byla provedena mezi občany veřejná sbírka, na kterou přispěla většina rodin. Celkově bylo vybráno 4 600,- Kčs. Místní zemědělské družstvo poskytlo fůru písku v hodnotě 350,- Kč. Z prostředků MNV bylo zakoupeno 12 q cementu v hodnotě 792,- Kč.

V roce 1979 bylo provedeno vymalování vnitřku kaple a obnoven nátěr střechy. Tyto práce ponejvíce provedl místní občan Luboš Židlický čp. 61. Oprava byla organizována a hrazena místní organizací lidové strany.

Občanská komise v Janovicích za předsednictví Jana Židlického čp. 56 se rozhodla provést v roce 2002 opět generální opravu místní kaple (oprava omítek, nátěr střechy a částečná izolace proti vlhkosti). V důsledku značného poškození vrchní části věže byl na závěr celé akce (podzim 2002) vyměněn křížek včetně vrchní části věže. Oprava kaple podle předběžných odhadů bude stát 18 000,- Kč (materiál a klempířské práce). Klempířské práce provedl Jan Musil z Polné. Ostatní práce byly provedeny svépomocí.

Do října roku 1972 bylo u kaple prováděno rozloučení se zesnulými při pohřbívání na hřbitově v Polné.

Zvonkem umístěným ve věži kaple (konfiskovaným v roce 1917 a nahrazeným liti- novým) bylo vyzváněno třikrát denně „klekání“. Zvonění prováděli obyvatelé čp. 40. Od padesátých let (po zrušení odměny v obecním rozpočtu) až do sedmdesátých let minulého století obyvatelé čp. 2 (odměňování veřejnou sbírkou). Zároveň tímto zvon- kem byl při úmrtí místních občanů zvoněn „umíráček“. Tuto činnost vykonává v dnešní době Ludmila Neumanová čp. 56, (pouze zvonění při úmrtí).

Od počátku výstavby kaple byly zde prováděny náboženské obřady k úctě Panny Marie tak zvané „májové“. V měsíci květnu denně večer, v dřívějším období ve svá- teční dny po celé letní období. Tyto obřady byly konány až do roku 1997 (s přeruše- ním v roce 1983 – 1984).

Dne 8. května 2002 dopoledne byla poprvé v historii kaple sloužena mše svatá du- chovním správcem polenské farnosti P. Zdeňkem Krčkem. Mše se zúčastnilo asi 90 občanů – místních i přespolních.

Obec Janovice.

Tvořila se Skrýšovem jednu politickou obec. Dnem 1. dubna 1980 na nátlak vyšších orgánů bylo provedeno sloučení pod Městský národní výbor v Polné. Předsedou do- savadního MNV byl František Sebroň čp. 10 a tajemníkem Otakar Vacek čp. 15. Před- sedou MěNV v Polné byl František Pospíchal. Dosavadní národní výbor působil na- dále jako Občanský výbor pro Janovice a Skrýšov.

Nyní působí pro Janovice a Skrýšov Občanská komise zvolená na veřejné schůzi dne 9. prosince 1998. Předsedou komise je Jan Židlický čp. 56. Ostatní členové jsou: Vladislav Cink čp. 24, Karel Staněk čp. 25, Josef Hruža čp. 26, Bohuslav Sobotka čp. 34, Miroslav Marek čp. 59 a Miroslav Holub čp. 62. Ze Skrýšova Petr Kliment čp. 17.

Výstavba v obci.

Výstavba kulturního domu v obci v letech 1967 – 1969 umožnila kulturní činnost v obci a zároveň možnost provozovat pohostinství. Hostinec v čp. 3 po úmrtí hostin- ského byl již od roku 1966 uzavřen. Stavba byla provedena v konfiskované usedlosti čp. 1, jako společná akce místního zemědělského družstva a MNV Janovice.

V letech 1979 – 1981 byla provedena výstavba prodejny spotřebního družstva Jed- nota. Stavba byla provedena na místě zbouraných hospodářských budov čp. 1.

V šedesátých a sedmdesátých letech bylo v obci provedeno zpevnění všech komuni- kací a zhotovena kanalizace. Při této akci byl zrušen v dolní části obce rybník Lazeb- ník.

Škola

V obci působila dvoutřídní škola. Od roku 1945 byla škola přeměněna na jednotřídní pro 1. – 5. ročník. Dnem 30. června 1971 byla Základní škola za ředitele Františka Opata zrušena. Všechny děti od této doby dochází s využitím autobusové dopravy do Základní školy v Polné.

V budově školy byl od roku 1947 provozován žňový útulek pro předškolní děti. V dřívějších letech pouze v letním období, později celoročně. Od roku 1978 byl útulek přeměněn na mateřskou školu. Po integraci s Polnou byla též Mateřská škola za ředitelování Jaroslavy Jamborové z Polné dnem 31. ledna 1983 zrušena.

Počet obyvatel v Janovicích byl k 31. 12. 2001 184 občanů a ve Skrýšově 34 občanů.

Zemědělství

Dříve působila v obci soukromá hospodářství. Dnem 1. března 1956 bylo v obci založeno Jednotné zemědělské družstvo III. typu, do kterého vstoupila téměř všechna hospodářství. Po přeměně (v roce 1989) komunistického režimu za demokratický bylo umožněno nadále soukromé hospodaření. Toto využilo pouze 5 hospodářství (částečně s následným pronájmem). Ostatní vlastníci mají pronajatou půdu v nově vzniklém Zemědělském obchodním družstvu Vysočina v Polné.

Jan Židlický
předseda Občanské komise

Stanislav Sobotka
kronikář obce

Do tubusu, který byl umístěn ve spodní části křížku byla vrácena původní zpráva a peníze, které tam byly uloženy v roce 1914. Byla tam přidána zpráva z dnešní doby týkající se obce Janovice, kterou zpracoval Stanislav Sobotka a fotografie kapličky z roku 1969. Dále tam byly přidány fotokopie bankovek a originály mincí, kterými se platí v roce 2002. Uložení se uskutečnilo 5. 10. 2002.

„Bramborový kalendář“ ve Ždírci

(Ze vzpomínek paní Marie Kreuz, roz. Neuhöfer /88 let/ přeložil Walter Kuba)

Farní kostel ve Ždírci u Polné měl svého času velmi schopného kostelníka. Všechny svoje úkoly a povinnosti plnil svědomitě k úplné spokojenosti pana faráře a všech věřících. Mezi jiným patřilo ke každodenním zvykům v obci zvonění k modlitbám a k večeri. K nedělní pobožnosti zvonil velkým zvonem, podle toho věřící poznali, že se mají obléct do svátečního.

Vzhledem k tomu, že kostelník nevlastnil žádný kalendář, položil si na okenní prkénko sedm bramborů a každý den, když šel zvonit, jeden brambor odebral. Tak přesně věděl, který den v týdnu právě je. Jednoho dne se však stalo, že kostelníkova koza jeden z bramborů sežrala. Dobrý muž, který se na svůj „bramborový kalendář“ plně spoléhal, odzvonil na nedělní mši již v sobotu. Nejen překvapený ždírecký farář, ale také mnoho ždíreckých věřících tak spěchalo na nedělní mši o den dříve.

Jak se dříve žilo... (zamyšlení)

Žijeme dnes obklopeni vymoženostmi lidského ducha, zejména technického pokroku. Ve městech nás lákají supermarkety svými nabídkami různého zboží a výrobků, mobilní telefon nám zprostředkuje zprávu i do vzdálených míst naší planety... Do našich domácností pozvolna pronikl ve 20. století rozhlas, po něm televize a leckde již bzučí počítač s internetem. Rovněž i vybavení obytných místností s různým moderním příslušenstvím nám umožňuje snadnější život.

Jak se ale žilo našim dávným předkům? Byli spokojenější než my dnes se všemi vymoženostmi...? Připomeňme si některé skutečnosti o jejich životě.

Kdysi v dávných dobách slovanský „dům“ – polozemnice – měl vlastně jedinou obytnou místnost s hliněnou podlahou. Byl zároveň kuchyní, pokojem i ložnicí. V nevelké tmavé prostora se obyčejně tísnila celá rodina – rodiče, děti i prarodiče. Vařilo se na ohni v hliněném nebo měděném kotlíku. Kouř ovšem plnil celý prostor, protože odcházel jen otvorem ve štítě u hřebene střechy. Ohněm se v zimě zároveň vytápělo. Dřeva bylo v blízkosti hojně. Lože bylo na zemi a místo postelí jen suchá tráva nebo sláma, nanejvýš pokrytá ovčí kůží. Jako příkrývka sloužila také jen nějaká kožešina. Okénka byla malá, a to ve štítě. Nebyla zasklena, jen potažena průsvitným pergamenem. Ještě v roce 1450 bylo i v Praze zasklené okno vzácností. Později bylo složeno z malých tabulek skla pospojovaných olověným plechem. Obydlí bylo vždy zvoleno v blízkosti studánky. Jinak se musela pro pitnou vodu kopat pracně studna. Do studny se pak spouštěl na provaze dřevěný okov. Nádobí bylo dřevěné nebo hliněné. Hliněných nádob, a to malých pohárků i velkých hrnců byla velká spotřeba pro jejich křehkost. To nám např. dokládá velký výskyt střepů z oblasti zaniklé vesnice Jeneč u Přibyslavi, která od 13. století patřila polenskému kostelu a zanikla v 15. století, patrně byla vypálena. Po staletí později se ještě jedlo z jednoho kotlíku. Teprve po roce 1500 byly při slavnostech používány talíře, poháry a džbány z cínu.

Pokud bylo na jídelničku maso, opeklo se na rožni a jedlo se z ruky. Skleněný pohár, uvedený např. v roce 1251 jako dar pana Přibyslava z Křižanova, když stvrzoval kup lesa pro založení žďárského kláštera u Jana z Polné – to byla převeliká vzácnost!

Oheň se rozdělával křesadlem, sirky byly vynalezeny až v 19. století. V příbytcích a v jejich blízkosti se svítilo borovými loučemi, které se nasa-

zovaly do spáry mezi kládami štítu nebo do zvláštního stojanu, pod nímž byla miska na oharky. Teprve od 15. století se v kostelích začaly používat svíčky a doma olejové lampičky s knotem. Petrolejové lampy známe až od 19. století. Vzhledem k častému výskytu „podobných“ svítidel a vesměs dřevěným stavbám stavení docházelo častěji k požárům. Mnohdy shořelo i více domů najednou, v těch tragičtějších případech celá obec nebo část města (např. v Polné bylo velkých ohňů několik: r. 1356, 1551, 1600, 1647, 1690, 1712, 1734, 1744, 1823, 1863 (podrobněji: Karel Turecký, *Požáry v Polné*, Polensko č. 3/2000, str. 1-5).

Ke snídani byla náležitě zahuštěná polévka s plackou z hrubé, mezi kameny rozdrčené mouky. Kvašený chléb se pekl až daleko později a byl dlouho považován za pochoutku. Brambory (zemská jablka) se k nám na Vysočinu dostaly až po roce 1770 za Marie Terezie. Staly se pak všeobecně denní stravou a v mnohých případech záchranou před hladem. Připomeňme si, že při velké bídě v letech 1772 a 1773 zemřelo jen na polenském panství až 2000 lidí (střízlivý odhad). Cukr lidé neznali, sladilo se pouze medem. Od 14. století byl však znám u perníkářů perník. Pila se voda, při slavnostech medovina, víno a samozřejmě pivo, jehož výroba na Polensku má bohatou tradici již od 14. století. Čokoláda se k nám dostala až v polovině 19. století, tabák však již za třicetileté války (1618 – 1648). Výrobky ze železa byly vzácností. Pro vlnu, maso i kožešinu se chovalo až do poloviny 19. století mnoho ovcí. Zajímavé je, že ještě v roce 1842 se na polenském panství chovalo 5812 ovcí v několika dvorech.

Velkým trápením pro lidstvo byly nakažlivé choroby. Dýmějový mor, cholera, úplavice, tyfus a další epidemické nemoci zahubily v Evropě milióny lidí. Nevyhnuly se ani naší krajině. Na Polensko je většinou přenesli nakažení vojáci. Připomeňme si nejhorší léta v polovině 18. století za tzv. sedmileté války, kdy na Vysočině zemřelo několik tisíc, až desítek tisíc postižených lidí, nebo rok 1866, když po bitvě u Hradce Králové sem zavlekli cholera prušťí vojáci (jen v Polné zemřelo 450 obyvatel).

Jisté je, že se naši předkové dokázali s tvrdými podmínkami potýkat houževnatě. Dovedli přinutit chudou a málo úrodnou zem vydat úrodu obilí, hrachu, zelí, mrkve a lnu. Skutečný nadbytek měli jen u dřeva...

Bohužel, dnes žádná statistika nemůže porovnat spokojenost a morální klima dřívějších lidí a těch dnešních, kteří žijí v porovnání s minulostí v hmotném blahobytu. Je však zřejmé, že zatímco technický pokrok prošel od těch dob „mílovými“ kroky vpřed, pokrok v morální oblasti se jaksí „opozdil“... Zamysleme se nad touto skutečností...